

SIYASETİN FİNANSMANI SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Müge Yüce

Siyasal İletişim Enstitüsü Araştırma Stajyeri

1. GİRİŞ

Modern demokratik sistemlerde sistemin devamlılığını sağlayan, farklı kitlesel talepleri temsil edip onları ortak zeminde uzlaştıran siyasi partilerin varlıkları ve faaliyetlerinin yasal düzene uygun bir şekilde gerçekleşmesi son derece önemli bir konudur. Bu nedenle, siyasi partilerin kuruluş ve örgütlenme tiplerinde, özellikle de gelir-gider hesaplamaları konusunda yasa koyucu tarafından, genel kabul gören, sınırları belirlenmiş düzenlemeler yapılması gereklidir.

Bu çalışma, toplumun siyasi hayata katılımında başrolü oynayan siyasi partilerin ortaya çıkışlarını, yapısal özelliklerini ve örgüt içi düzen ve demokratik yapının gerekliliğini tartışmaktadır. Bu konular incelenirken, partilerin yapısı ve teşkilatlanması üzerinde ana hatlarıyla durulmuş, siyasetin finansmanı üzerinde ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır.

Toplumsal siyasi dinamiklerin can bulduğu partilerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli mali kaynağı nereden temin ettikleri, sahip olunan bütçenin nerelere harcandığı ve nasıl denetlendiği çalışmamıza yön veren asal sorunsallardır. Bu konuda mevcut durum, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası uyarınca incelenmiş ve hazine yardımları, bağışlar ve üyelik aidatları üzerinde durulmuştur.

Siyasi partilerin ve genel olarak siyasetin iyiden iyiye sorgulandığı bugünlerde, toplumu güvensizliğe iten temel sorun, siyasetin açık ve şeffaf olmamasıdır. Bu da siyasi partilerin, özellikle gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturan Hazine yardımlarını ve bağışları nereye harcadıklarını, özel kişilerden alınan bağış miktarlarının ne kadar

olduğunu kamuya açık hale getirmemelerinden kaynaklanmaktadır. Çalışmamızda, özellikle siyasetin finansmanı konusu, bu açılardan incelenmekte, mevcut bozukluklara öneriler getirilmektedir.

2. SİYASİ PARTİLERİN TANIMI VE ÖRGÜTLENME MODELLERİ

Tanım

Siyasi tarih alanında dünyadaki değişimi gözlemlediğimizde, tarihte hiçbir dönemde günümüzde olduğu kadar yöneten-yönetilen ilişkilerinin yönetilenin yani halkın lehine olduğu görülmemiştir. Özellikle 1789 Fransız İhtilali ile iktidar kaynağının tabana yayılması, iktidarı elde etmek isteyen kalabalık kitlelere ancak temsilcileri aracılığıyla karar verme aşamasına etkide bulunabileceklerini göstermiş ve genel oy hakkının da yaygınlaşmasıyla bu kitleler siyasi partileri kurmuşlardır (Pars, 2005:78).

Anayasamızda da "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak tanımlanan siyasi partileri, işlevsel yönden tanımlamak için birçok görüş bulunmaktadır. Bu görüşlere bir arada bakıp, siyasi partileri tanımlamak istersek; Belli siyasi düşünceler çevresinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlar olarak ele alabiliriz (Yanık-Özcan, 2007:1) Fakat bu tanıma Teziç; siyasi iktidarı ele geçirme amacını, Özbudun; örgütteki süreklilik ve istikrarlılığı eklemiştir. Nitekim Fransız İhtilali ile siyasi hayata katılım oranı artan halk, farklı sorunlara farklı çözümler getiren örgütlenmeleri oluşturmuş ve bu örgütlerin sürekli oluşları onları sistemin vazgeçilmezleri haline getirmiştir. Siyasi partilerin varlığı için demokratik ortam ne derece gerekliyse, bu demokrasinin içselleştirilmesi ve kalıcı hale getirilmesi için de siyasi partiler ve aralarındaki rekabet ortamı o derece gereklidir. Bu yüzden ki, siyasi partiler aynı zamanda "demokrasinin sinir merkezleri" olarak tanımlanmışlardır.

Yukarıdaki tanımlarda da verilen siyasi partilerin varoluşundaki ölçütleri La Palombara'nın sistematığı kapsamında açıklayacak olursak, partilerin tanımlanmasında dört ölçüt olduğunu görürüz:

a)Yöneticilerin ömürleriyle sınırlı olmayan sürekli bir örgütün varlığı,

- b)Bu örgütün merkezle düzenli ilişkiler içinde faaliyet gösteren yerel kuruluşlara sahip olması,
- c)Tek başına ya da başkalarıyla ortaklaşa olarak karar alma, iktidarı ele geçirme ve elde tutma hususunda bilinçli bir çabanın gösterilmesi,
- d)Seçmenler arasında taraftar kazanmaya ya da herhangi bir şekilde halkın desteğini sağlamaya yönelik girişimlerin yapılması.

Bu kriterlere sahip örgütlenmeleri siyasi partiler olarak tanımlarız. Fakat, sosyal tabakalaşma ile bölünmeler, ulusal tarih, anayasal yapı ve kamusal siyasetin nitelikleri gibi "dışsal faktörlerin" de günümüz demokrasilerinin baş aktörü olan partilerin oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu unutmamalıyız (Pars, 2005:80).

Örgütlenme

Yapısal olarak parlamento dışında ya da bireysel katılımlarla ortaya çıkan siyasi partiler, çeşitli şekillerde örgütlenebilirler. Duverger; dört tip parti örgütlenmesi olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

- Komite
- Ocak
- Hücre
- Milis tipi örgütlenmedir.

Komite tipi örgütlenmelerde, parti üyeleri, az sayıda, toplumsal kesimlerin nüfuzlu ve seçkin kişileridir. Bu örgütlenme tipi, Avrupa'da seçimlerin servet esasına göre yapıldığı dönemde ortaya çıkmıştır.

Ocak tipi örgütlenmeler, kitle partilerinin doğuşuna paralel olarak XX. yy'da genel oyun yaygınlaşmasıyla kullanılır hale gelmiştir. Nüfuzlu kişilere değil, kitlelere hitap etmeyi amaçlar. Özellikle sol partiler ile dinsel partilerin tercih ettikleri bir örgütlenme tipidir. (Sarıbay, 2001:20)

Hücre, aynı meslekte çalışan kişileri bir araya getiren, ocaklara oranla daha sınırlı üye bulunduran örgütlenme tipidir. Hücrelerin en büyük yararı, mesleki hayatın sorunlarını, siyasal alana taşıyabilmesidir (Pars, 2005:83). Komünist partiler tarafından ortaya çıkarılmış, gizli teşkilatlanmaya olanak tanıyan bir yapıdadır.

Milis tipi örgütlenme ise Faşist partilerin kullandıkları, paramiliter, yarı askeri gruplaşmayı esas alan modeldir. Bu tip örgütlenmede azınlığın zor kullanarak, tüm toplum kesimleri üzerinde üstünlük sağlanması amaçlanır.

3. PARTİ İÇİ DEMOKRASİ

Toplumda demokrasi bilincinin oluşmasında başlıca unsur olan siyasi partilerin, öncelikle kendi iç örgütlenmelerinde demokratik yapıyı oluşturmaları gerekir. Parti içi demokrasi olarak adlandırılan bu durum, partinin bütün kademelerinde görev alanların seçimle ve belirli bir süre için göreve gelmelerini, partinin önemli sorunları hakkındaki çözüm önerilerinin alt kademelerden yukarı kademelere doğru gerçek ve demokratik bir süreç içerisinde oluşmasını gerektirir.(Yanık-Özcan, 2007:3). Bu olgunun sağlanması için gerekli birçok şart bulunmaktadır. Özellikle ülkemizdeki partilerde lider sultanının ne kadar yaygın olduğunu göz önünde bulunduracak olursak, parti içi hiyerarşik yapıların değiştirilmesi gerekliliği ortaya çıkar. Demokrasilerde herkesin eşit koşullarda doğrudan katılımı esastır. Hiyerarşik yapılanmada ise her aşamada katılım ve karar verme hakkı bir üst düzeye devredilir. Bu doğrudan temsili geçersiz kılmakta sonuçta da tabandakiler ve üst düzeydekiler arasında iletişim kopukluğu olmaktadır (Çapoğlu,1997:302). Yine parti içi demokrasiyi etkileyen değişkenler olarak siyasi kültür ve kurumsallaşma düzeyi, baskı grupları ve kamuoyu, hükümet ve seçim sistemi, yönetsel yapı, bürokrasi, ekonomik ve sosyal yapı da kabul edilmektedir (Yanık-Özcan, 2007:175-180).

Çıkar ve Baskı Grupları

Siyasi partilerin toplumda gerek siyasi gerekse sosyal ve ekonomik alanda ihtiyaç ve istekleri farklılaşan kesimleri temsil etmesi, onların ortaya çıkış amaçlarıdır. Fakat özellikle medyanın kitleler üzerindeki öneminin artmasıyla, reklam ve propagandaları için katlanması gereken maliyetleri artan siyasi partiler, toplumdaki bazı grupların etkisinde kalırken, amaçlarından sapabilmektedir. Bu gruplar maddi anlamda partilere destek olmakta, karşılığında da siyasi karar sürecinde etkili olmaktadır.

Çıkar grupları; farklılaşan toplumlarda belirli talepleri olan örgütlü yada

örgütsüz demokratik topluluklardır. Bu çıkar grupları, kanun koyucuyu ve toplumdaki diğer iktidar merkezlerini etkileyebilmek, kendi çıkarlarını gerçekleştirmek, korumak ya da fazlalaştırmak için örgütlenip eyleme geçtikleri an baskı gruplarına dönüşürler (Meynaud,1975:31). Bu çıkar ve baskı grupları, iktidarlardan kendi lehlerinde program yapmalarını, karar almalarını beklerler fakat iktidarı ele geçirmek gibi bir amaç ya da uğraşları yoktur. Eğer iktidarı ele geçirmek gibi bir amaçları olsaydı, baskı grupları da birer siyasi partiye dönüşürlerdi (Pars, 2005:71).

Mali Kaynaklar

Bu noktada bizim daha ayrıntılı olarak ele alacağımız, partilerin toplam gelirlerinde en büyük paya sahip olan mali kaynağın türü de parti içi demokrasiyi birincil düzeyde etkileyen bir unsurdur. Örneğin, yasal olarak belirtilen üye aidatları, parti işleyişinin tabana yayılması için hayati önemdedir. Üyelik aidatı ile hem üst düzey yöneticiler gelir kaynaklarını kaybetmemek için üyelere söz tanımakta, hem de aidatını ödeyen üyeler aidiyet duygusu içinde görev yapabilmektedir. Bu konuda parti içi demokrasi açısından örnek gösterilebilecek bir düzenlemeye sahip olan, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde üye aidatları üyenin kazancına göre saptanıyor. Bu sayede, partilere üye olmak isteyen kişiler de maddi yetersizlik sorunu yaşamıyorlar. Makul fiyatta olan üyelik aidatları da düzenli toplanabiliyor ve sistem içi işleyiş profesyonel kadrolara kalmıyor.

Yine aynı sorunsal kapsamında baktığımızda, birbiriyle rekabet eden ve diğerlerinden daha iyi örgütlenmek zorunda olan, gittikçe daha çok birbirine benzeyen günümüz partileri, reklam ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çeşitli ekonomik güçlerin etkisine maruz kalmaktadırlar. Özel kişiler tarafından yapılan, aşırı miktardaki aynı veya nakdi yardımlar, partileri iktidara geldiklerinde bu gurupların çıkarları doğrultusunda program hazırlamaya itmektedir. Bunun sonucunda da, partiler temsil ettikleri halk ile aralarında ortak bir yön barındırmaz hale gelmekte ve parti içinde de muhalefete izin vermemektedirler. Bu sebeplerle, demokratik sistem için bir araç olan parti içi demokrasinin sağlanmasına yönelik, bazı yasal tedbirler alınmış ve devletler partilerin gelir, gider ve harcamalarını denetleyecek mekanizmalar geliştirmek zorunda kalmışlardır.

Genel sistemi etkileyen, başat sorunun siyasetin finansmanı olduğu da buradan çıkarılabilir. Siyasi partiler, amaçlarını gerçekleştirmek için, özellikle kitle iletişim araçlarının bu denli yaygınlaştığı günümüzde paraya ihtiyaç duymaktadırlar. Eğer, bu alan yasalarla gereken önem verilerek düzenlenmezse, ne partilerin ne de demokratik sistemlerin varlığından söz edebiliriz.

4. SİYASETİN FİNANSMANI

Çağdaş anlamda siyasi partilerin ortaya çıkışı, 19. yy'a kadar uzanmakla birlikte, siyasi partiler yasal bir düzenlemeye gerek kalmadan varlıklarını sürdürmüşlerdir. Oysa 2. Dünya Savaşı sırasında yaşanan İtalya ve Almanya'daki despot tek parti yönetimlerinden sonra özellikle Avrupa'da, siyasi partiler anayasal temele dayandırılmışlardır. Bu bağlamda bakacak olursak, siyasal partilere ilk defa; 1947 yılında kabul edilen İtalyan Anayasası'nın 49.maddesinde ve 1949 Alman Anayasası'nın 21.maddesinde yer verilmiştir (<http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan>. 21.04.2008).

Bu sayede, içinde tiranlığı besleyen bir sistem olan demokrasi de güvence altına alınmış oluyordu. Partilerin yasal düzenlemeleri 1950'li yıllardayapılmıştır fakat mali konularının yasal olarak düzenlenmesi 1960 ve 1970'lere uzanmaktadır. Tarihin, sebep-sonuç ilişkisi içinde seyrettiğini göz önünde bulundurursak finansman konusunun neden bu zamanda düzenlendiğini anlayabiliriz. Özellikle 70'li yıllarda Batı Avrupa'da ortaya çıkartılan siyasi yolsuzluklar söz konusu düzenlemenin temel sebepleridir. Uluslararası bağlantıları da bulunan siyasete yasadışı para girişi Almanya'da Flick, Fransa'da emlak Gaullistliği, İngiltere'de Poulson, ABD, Japonya ve öteki birçok ülkede Watergate olmak üzere çeşitli skandallarla ortaya çıkmıştır. Bunun son halkası, eski Alman Şanşölyesi Helmut Kohl'un doğrudan rol aldığı rüşvet ve 1 milyon marklık gizli banka hesabının ortaya çıkarılmasıdır (Gençkaya, 2000:24).

Ülkemizde, finansman konusu ilk olarak 1961 Anayasası ile düzenlenmiştir. Anayasanın ilk halinde düzenlenmemiş olan konu, 13 Temmuz 1965 tarih ve 648 Sayılı

Siyasi Partiler Yasası ile 65-82.maddelerde ve geçici 4.maddede düzenlenmiştir. 648 sayılı yasayla, partilerin gelir kaynakları, devletçe yardım ve bağışlar hukukilik kazanmıştır. Şu anda geçerli olan 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası da 1982 Anayasası'ndan sonra 22 Nisan 1983 tarihinde çıkarılmıştır.

5. 2820 SAYILI SPY KAPSAMINDA PARTİ GELİRLERİ

Yasanın, partilerle ilgili mali hükümleri düzenleyen üçüncü kısmında ve 61. maddesinde, siyasi partilerin gelirlerinin amaçlarına aykırı olamayacağı ve bu gelirlerin neler olduğu düzenlenmiştir. Buna göre gelirler;

- a.parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
- b.parti milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
- c.milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat,
- d.parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
- e.parti yayınlarının satış bedelleri,
- f.üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kağıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
- g.partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler;
- h.parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- i.bağışlar
- j.devletçe yapılan yardımlardır.

Aynı maddede belirtildiği üzere, (h) bendinde yazılı parti mal varlığından elde edilecek gelirler hariç olmak üzere, diğer bentlerde yazılı kaynaklardan elde edilen gelirlerden hiçbir surette vergi, resim ve harç alınmaz.

Demokratik sistemi etkileme potansiyeline sahip olan devlet yardımları, üyelik aidatları ve bağışlar ayrı ve özel olarak inceleneceğinden diğer gelirlerle ilgili kısa bilgiler verilmekle yetinilecektir.

Adaylık aidatı: SPY 'nin 64.maddesinde düzenlenen milletvekilliği aday adaylığı aidatı, yasaya göre milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını aşmamak kaydıyla parti iç yönetmeliklerinde gösterilir.

Milletvekili aidatı: Milletvekillerin ödeyecekleri aidat miktarları 63. maddede düzenlenmiştir. Buna göre bir siyasi partiye mensup milletvekillerinin, ne miktar aidat ödeyeceği ve bu suretle toplanan paraların grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarlarda ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu kararıyla belli edilir. Ancak, bu miktarın yıllık tutarı milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemez. Grubu olmayan milletvekillerinin ödeyeceği aidat, birinci fıkrada belirtilen miktarın yarısını geçmemek kaydıyla merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edilir.

6. SİYASİ PARTİLERE HAZİNE YARDIMI

Siyasi partilerin, iktidar olabilmek için birbirleriyle rekabet içinde olduklarını ve daha iyi örgütlenme yarışına girdiklerini yukarıda belirtmiştik. Özellikle seçim dönemlerinde yapılan seçim kampanyaları için yapılan harcamalara bir de günümüzde medya aracılığıyla yapılan reklamlardan doğan basın-yayın giderleri eklenmiştir. Tüm bunların yapılabilmesi için çok büyük tutarlarda paraya ihtiyaç vardır. Siyasi partilerin ise bu miktarları, üye aidatları ya da yasal sınıra uygun bağışlarla karşılamaları mümkün olmamaktadır. Zira Siyasi Partiler Hukukumuz, partilerin seçime katılması için ülkenin yarısında örgütlenmeyi şart koştuğu için, salt bu şartı sağlamak için bile büyük kira ve işletme harcamaları gerekmektedir (Yanık-Özcan, 2007:98). Burada da devreye yasal olmayan yollardan alınan yardımlar, bağışlar girmektedir. Hemen hemen tüm ülkelerde büyük bir denetimsiz alanı oluşturan yasadışı bağış alımları, devletleri bu alanda düzenleme yapmaya götürmüştür. Yukarıda bahsedilen siyasi yolsuzluklar sonucu, Avrupa'da siyasi partilere devlet tarafından yardım edilmesi öngörülmüştür.

Devlet yardımlarının yapılmasındaki amaç; "siyasal iktidarı ele geçirerek, kendi politikalarına uygun olarak, devlet aygıtını yönetme iddiasında olan siyasi partileri mümkün olduğunca bağımsız kılmaktır. Bu bağlamda, siyasi partilerin en azından

zorunlu giderlerinin karşılanması, en başta, onların başka kişi ve kuruluşlara bağımlı olmalarını engelleyecektir" (Aydın,2005:235). Diğer bir deyişle de siyasal partilere devlet yardımı esası; "partilerin işlevlerini sosyal ve ekonomik güç odaklarından bağımsız bir biçimde yerine getirmesini sağlamak" olarak düşünülmüştür (Teziç ,1996:317).

2820 sayılı yasaya göre ülkemizde bu yardım, 9 Şubat 1984 tarih ve 3032 sayılı Kanunun birinci ek maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre, son milletvekili genel seçimlerinde %10'luk genel barajı aşmış bulunan siyasal partilere her yıl düzenli olarak, o yılki genel bütçe gelirleri B Cetveli toplamının beşbinde ikisi oranında ödeme yapılır. Bu ödemeler, partilerin aldıkları oy oranlarına göre bölüştürülerek, o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takriben on gün içinde yapılır. Ayrıca, milletvekili genel seçimlerinde %10 barajını aşmamış fakat geçerli oyların %7 sinden fazlasını alan siyasal partilere de devlet yardımı yapılır. Bu yardım ilk fıkrada belirtilen yardımlardan en azını alan partiye yapılan miktar oranında yapılır. Yapılan yardımlar, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılında da iki katı olarak ödenir.

Türkiye'de devlet yardımı konusunda hem 1965 yılında çıkarılan 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu hem de 1984 yılında çıkarılan 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu çok sayıda değişikliğe uğramıştır. Nitekim Arslan ERKAN'a göre; devlet yardımı kullanmak suretiyle örgütlenmesini tamamlamış ve belli bir büyüklüğe ulaştıktan sonra da iktidar olmuş siyasal partiler, devletçe yapılan bu yardımları kendilerine en yararlı olacak şekilde yeniden düzenleme ihtiyacı hissetmişlerdir (Erkan, 2008:61). Bu bağlamda, ülkemizde 1965 yılından bu yana yapılan devlet yardımlarının yasalardaki haliyle değişen şekli aşağıdaki tabloda görülmektedir:

TABLO I: Partilere yapılacak devlet yardımının tarihsel değişimi

	Hangi partilere yardım?Hangi ölçüleri göre yardım?
648 Sayılı Yasa (1965)	Yardım yapılacak partiler -Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy alan, -Bir önceki MGS’ye katılmamış olmakla birlikte,bir defaya münhasır olmak üzere Yasanın yayımı tarihinde Millet Meclisinde grubu bulunan(G) Yardım ölçüleri -Maktu tutarlarda
1017 Sayılı Yasa (1968)	Yardım yapılacak partiler -Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy almış olan, -Bir önceki MGS’ye katılmamış olmakla birlikte,TBMM tamsayısının en az %5’ine sahip olan ve il merkezlerinin en az üçte birinde teşkilatlanmış olan.(E) Yardım ölçüleri -Maktu tutarlarda
1219 s.Yasa (1970)	Yardım yapılacak partiler -Bir önceki MGS’de en az %5 geçerli oy alan, (-1969 yılına ilişkin ödeme için,1965 ve 1969 MGS’den en az birine katılmış olup,en az %5 geçerli oy almış olan) (G) Yardım ölçüleri -Oy oranları (MGS)
1802 s.Yasa (1974)	Yardım yapılacak partiler -Son MGS’de geçerli oyların en az %5’ini alan veya son MGS’de MM’de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, (-1973 yılına ilişki ödeme için,1699 sayılı Yasa “anayasa değişikliği” atıf yapılmıştı) (G) Yardım ölçüleri -Oy oranı (MGS)
3032 s.Yasa (1984)	Yardım yapılacak partiler -25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler Seçimine katılmış olup,İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan,(G) -6.11.1983 tarihinde yapılan MGS’ye katılmış olup,TBMM’de grubu bulunan.(G) Yardım ölçüleri -Oy oranı,(G) -İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı(G)
3349 s.Yasa (1987)	Yardım yapılacak partiler -25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler seçimine katılmış olup,İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan,(G) -6.11.1983 MGS’ye katılmış olup,TBMM’de grubu bulunan,(G) -6.11.1983 MGS’ye katılmamış olsa dahi,Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte TBMM’de grubu bulunan.(G) Yardım ölçüleri -Oy oranı,İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı(G)-Maktu ödeme(G)
3470 s.Yasa (1988)	Yardım yapılacak partiler -Son MGS’de geçerli oyların %10’undanülke barajı) fazlasını alan, -Bu seçimlerde TBMM’de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, -Son MGS’de geçerli oyların %7’sinden fazlasını alan (E) Yardım ölçüleri -TBMM’deki sandalye sayısı

	Oy oranı(E)
3673 sayılı Yasa (1990)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E) -31.10.1990 tarihinde TBMM'de 10 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan (G) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -TBMM'deki sandalye sayısı -Oy oranı -En az devlet yardımı
3765 s.Yasa (1991)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını almış olma(E) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -TBMM'deki sandalye sayısı -Oy oranı -En az devlet yardımı(E)

378 9 s.Yasa (1992)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını almış olan, -Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E) -TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanmış olan(G) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oy oranı -(Genel barajı aşan siyasi partilere milletvekili sayılarına göre yapılacak yardım miktarı genel barajı aşmamış olsaydı Ek 1 inci maddenin izleyen fıkraları uyarınca genel seçimlerde aldığı oy oranına göre alabileceği yardımdan az olmayacaktı.E.)
444 5 s.Yasa (1999)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Bu son seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan.(E) -TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı alamayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanmış olan (E) <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oy oranı
543 1 s.Yasa (2005)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> -Son MGS'de geçerli oyların %10'undan fazlasını alan, -Son MGS'de TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekiliği kazanan, -Son MGS'de geçerli oyların %7'sinden fazlasını alan(E)

Kaynak: (Yüksel, 2007: 11-12)

Partileri, ekonomik güçlerin etkisinden kurtarmak ve bağımsız hale getirmek için yapılan devlet yardımlarının, amacına ulaşması için dikkat edilmesi gereken husus, yapılan yardımların parti toplam gelirleri içinde sahip olacağı paydır. Eğer, yapılan yardımlar, parti gelirlerinin büyük bir kısmını karşılırsa, üyelik aidatına ihtiyacı kalmayan partiler, tabandan ve halkın isteklerinden kopmakta, “devlete bağımlı kamu kurumu” gibi çalışmaya başlamaktadırlar (Koçak, 2002:127).

Siyasi partilerin devlet yardımı alarak otoritenin yörüngesine girmeleri sonuç itibarıyla “partilerin devletleşmesi” tehlikesini de beraberinde getirmektedir (Gençkaya, 2002). Bu da siyasi partilerin ortaya çıkış nedenleri olan, toplumdaki farklılıkları temsil etme göreviyle değil ortak ve genel sorunlar üzerinden siyaset yapmalarına neden olmaktadır. Nitekim, yapılan araştırmalarla da ortaya konduğu gibi, Türkiye’de kararsız seçmen kitlesinin oranı hayli yüksektir. Kararsız seçmenlerin oy verecek parti bulmakta güçlük çekme gerekçelerinin başında da partilerin program ve söylemlerinin birbirine çok yakın olması gelmektedir.

TABLO II: 2002 seçim sonuçlarına göre seçimi takip eden beş yıl boyunca partilere yapılan Devlet yardımı miktarları

PARTİ ADI	2002 SEÇİMLE RİNDE ALDIĞI GEÇERLİ OY SAYISI	2003 ALINAN HAZİNE YARDIMI (YTL)	2004 ALINAN HAZİNE YARDIMI (YTL)	2005 ALINAN HAZİNE YARDIMI (YTL)	2006 ALINAN HAZİNE YARDIMI (YTL)	2007 ALINAN HAZİNE YARDIMI (YTL)	GENEL TOPLAM
MİLLİYET Çİ HAREKET PARTİSİ (MHP)	2.635.787	5.500.000,00	12.873.526,10	7.746.495,00	9.772.685,00	37.400.000,00	73.292.706,00
DOĞRU YOL PARTİSİ (DYP)	3.008.942	6.300.000,00	14.696.063,60	8.843.186,00	11.156.228,00	42.700.000,00	83.695.477,00
ANAVAT AN PARTİSİ (ANAP)	1.618.465			5.447.785,00		32.400.000,00	37.847.785,00
GENÇ PARTİ (GP)	2.285.598	4.800.000,00	11.163.157,55	6.717.301,00	8.474.292,00	32.400.000,00	63.554.750,00
CUMHUR İYET HALK PARTİSİ (CHP)	6.113.352	12.700.000,00	29.858.405,35	17.966.951,00	22.666.423,00	86.700.000,00	169.891.779,00
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AKP)	10.808.229	22.500.000,00	52.788.794,60	31.765.048,00	40.073.577,00	153.300.000,00	300.427.419,00
TOPLAM	26.470.373	51.800.000,00	121.379.947	78.486.766	92.143.205	384.900.000	728.709.918,00

Kaynak: (Aküzüm' Türkiye'de siyasetin finansmanı sorunu farklılaşmıştır',www.ari.org.tr)

Partilerin, 2002 yılındaki genel seçimlerde aldıkları oy oranlarına göre her yıl aldıkları hazine yardımları yukarıdaki tabloda olduğu gibi bir seyir izlemiştir. 2007 yılında yapılan genel seçim sonuçlarına göre belirlenen miktarlarsa aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**TABLO III: 2008 Yılında Hazine'den yardım alan
Siyasi partilere yapılan yardım miktarları**

PARTİ ADI	OY	ORAN (%)	2008
AYDINLIK TÜRKİYE PARTİSİ	99.625	0,29%	
BAĞIMSIZ TÜRKİYE PARTİSİ	181.271	0,52%	
SAADET PARTİSİ	813.505	2,34%	
İŞÇİ PARTİSİ	127.042	0,36%	
CUMHURİYET HALK PARTİSİ	7.277.553	20,90%	20.476.032 YTL
HALKIN YÜKSELİŞİ PARTİSİ	178.219	0,51%	
ÖZGÜRLÜK VE DAYANIŞMA PARTİSİ	51.001	0,15%	
GENÇ PARTİ	1.059.679	3,04%	
DEMOKRAT PARTİ	1.892.686	5,44%	
LİBERAL DEMOKRAT PARTİ	35.174	0,10%	
MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ	4.968.452	14,27%	13.995.780 YTL
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ	16.198.597	46,52%	45.685.556 YTL
EMEK PARTİSİ	2.577	0,07%	
TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ	78.847	0,23%	
BAĞIMSIZLAR	1.835.486	5,27%	

Kaynak: (Erkan, 2008, Siyasi partiler ve hazine yardımları)

Yukarıda verilen tablolara bakarak, Türkiye’de siyasal partilere hangi ölçülere göre ve ne miktarda yardım yapıldığını görebiliriz. Siyasetin finansmanı konusunda ülkemizde asıl sorun; istikrarın sağlanamamış olmasıdır. Bilindiği gibi her parti kendi iktidar döneminde yasada değişikliğe gitmiştir. Zaten, Türkiye’de ilke olarak partilere devlet yardımına karşı çıkılmamakta, bu durum kabul edilmektedir. Konuyla ilgili itiraz ve eleştiriler, yardımın yapılış tarzına yöneliktir (Yüksel, 2007:50) Aynı zamanda, özellikle yasada yapılan 1980 sonrası değişikliklerle ülke barajının yüksek tutulması sadece büyük partilerin devlet yardımından yararlanmasını sağlamış, diğer partileri yardımdan alıkoymuştur. Bu sayede, yapılan yardımlar ‘demokrasinin kurumsallaşması’ amacına hizmet etmek yerine, “mevcut düzeni koruma” yolunda kullanılmıştır.

Partilere yapılan yardım miktarlarına baktığımızda da bu miktarların fazlalığı ve partiler arasındaki eşitsizlik dikkati çekmektedir. Özellikle seçim yıllarında üç katı olarak yapılan ödemelerin Hazine içinde önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Gençkaya yaptığı araştırmalar sonucunda, Devlet yardımlarının partilerin toplam gelirlerinin %45 ila %90'ını oluşturduğunu saptamıştır. Bu durum partileri kartelleştirmekte, toplumdan gelen taleplere kayıtsız kalmalarına yol açmaktadır (Gençkaya, 2002).

Siyasi partilere yapılan Devlet yardımlarının faydaları

--Siyasi partilerin gelirlerinin önemli bir kısmı verilen devlet yardımıyla karşılandığından, partiler özel kişi ve kurumların, baskı ve çıkar gruplarının etkisi altına girmemekte, milli iradeyi bağımsız bir şekilde temsil edebilmektedir.

--Bağımsız bir şekilde temsil görevini yerine getirebilen partiler, toplumda demokrasinin kurumsallaşmasını sağlamaktadır.

--Devlet yardımı sayesinde partiler, seçim programlarını ulusal düzeyde duyurabilme imkanı bulabilmektedir.

--Partilere adil şekilde yapılan yardımlar sonucunda, partiler arası eşitsizlik ortadan kalkmakta ve siyasi hayatta eşit rekabet sağlanmaktadır.

Siyasi partilere yapılan Devlet yardımlarının zararları

--Siyasi partilere yapılan sürekli yardımlar, onların birer kamu kurumu gibi çalışmalarına sebep olduğu gibi, kamu otoritesinin etkisine girme ve toplumdan gelen taleplere kayıtsız kalma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

-- Siyasi partilerin bağımsızlığı, yapılan devlet yardımları nedeniyle ciddi yara almaktadır.

--Devlet yardımlarının iktidar partileri tarafından sık sık değişikliklere uğratılması partiler arasında eşitsizliğe neden olmakta, siyasi sistemin 'kurumsallaşması' engellenmektedir.

--Büyük bir bölümü halkın ödediği vergilerle karşılanan devlet yardımlarının partiler tarafından nereye, nasıl harcandığının denetimi sağlıklı bir şekilde yapılamadığından halkın siyaset kurumuna olan güveni sarsılmaktadır.

Öneriler

Türkiye’de siyasi partilere yapılan yardımların niteliği konusunda ortaya çıkan aksaklıkları gidermek için önerilen, uzmanlar tarafından üzerinde uzlaşılan görüşler şöyledir:

--Partilere yapılan Hazine yardımının miktarı, partilerin toplam gelirini aşmayacak ölçüde düzenlenmeli,

--Siyasi hayatta eşit rekabeti sağlamak adına yapılan yardımlar, bu amaç doğrultusunda genel seçimlerde %3 ya da %5 oy alan tüm partilere yapılmalı,

--Toplumun siyasi partilere güveninin sağlanması adına yapılan Hazine yardımlarının partiler tarafından nereye harcandığı denetlenmeli ve kamuya açıklanmalı,

--Yapılan yardımların, belli oy oranına sahip partilere ödenmesiyle ortaya çıkan durumu, yani ‘statükoyu koruyucu’ etkisi engellenmeli,

--Partilerin mali açıdan denetimi Anayasa Mahkemesi yerine, bu konuda uzman kurum olan Sayıştay’a verilmeli.

Demokratik sistemlerin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin, görevlerini demokratik sistemin gereklerine uygun olarak yerine getirebilmeleri için öngörülen Devlet yardımları, gerçekten de bugün siyasi hayata katılımı sağlayan önemli bir faktördür. Partilerin maddi sıkıntı çekmeden seçim kampanyalarında geniş kitlelere seslenebilmesi, halkı da bu sisteme ilgili hale getirmektedir. Faaliyetleri için gerekli mali kaynağın önemli bir kısmını Hazine yardımlarıyla karşılayan partiler de kaynak bulmak için bazı sermaye odaklarına yakınlaşmak yerine yapacağı işlere odaklanmaktadır. Bu sayede, sürekli var olan parti-halk ilişkisi, demokrasinin toplum tarafından benimsenmesini ve kurumsallaşmasını sağlamaktadır.

Fakat tüm bu öngörülen faydalarının yanında, modern toplumun çıkara dayalı ilişkileri siyasetin finansmanı konusunda da önemli bir sorunu ortaya çıkarmakta, yapılan Hazine yardımları kötüye kullanılabilir. Yardımların ilke olarak kabul edilip, yasal olarak düzenlendiği 1960’lardan bugüne kadar, partilerin yasadışı para almalarının önüne geçilememiştir. Amaçlanan hedefi çok doğru ve elzem iken pratikte olumsuz

sonuçları görülen Hazine yardımlarının, mali denetiminin şeffaf ve doğru olması sağlanabilirse bahsedilen zararların önüne geçilebilecektir. Eğer partilerin yapılan yardımları nereye harcadıkları kamuya açıklanırsa, halk da verilemeyecek hesabı olmayan partilere güven duyacak, sisteme olan inancı artacaktır. Aynı zamanda anayasamızda belirtildiği üzere, partilere hakça ve adil bir şekilde yardım yapılması sağlanırsa, sistemin bozuk birçok yönü kendiliğinden giderilecektir.

7. BAĞIŞLAR

Siyasi partilerin işlevlerini yerine getirebilmeleri, gerek günlük faaliyetlerinin gerekse seçim dönemlerindeki faaliyetlerinin maliyetlerini karşılayabilmeleri için gerekli kaynaklardan birisi de yapılan bağışlardır. Partilerin ilk ortaya çıktığı dönemlerde devletler tarafından partilere Hazine yardımı yapılmamaktaydı. Bu dönemde partiler üye aidatları ve yapılan yardımlarla giderlerini karşıyorlardı. Nitekim bugün birçok ülke de partiler sadece bağışlarla gelir sağlamaktadır. Fakat, modern dönemde artan seçim maliyetleri ve diğer giderler, yapılan bağışların üst sınırının artmasına zemin hazırlamış, bağış yapan kişi ya da kurum ile bağış yapılan parti arasında 'siyasi etiğe' uymayacak ilişkilerin doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle partilere yapılacak bağış miktarına yasal düzenlemeler getirilmiş ve Hazine yardımları devreye girmiştir.

Bağışların Ülkemizde Düzenlenme Aşamaları

Ülkemizde de ilk defa 1961 Anayasası ile yasal düzeneğe kavuşan siyasi partilerin giderleri arasında 'bağışlar' yer almaktadır. 1961 Anayasası'na göre 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nca düzenlenen siyasi partilerin, bağış kaynaklarına sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre; kamu kurumlarıyla kamu kuruluşu niteliğindeki meslek örgütleri, her türlü sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar ile derneklerin siyasi partilere bağış yapması yasaklanmıştır. Siyasi partilerin bu kuruluşlardan kredi almaları da yasaklanmıştır(Madde 72). Aynı zamanda bağış makbuzlarının koçanı üzerinde bağış verenin kimliğinin açıkça yer alması ve beş yıl saklanması zorunluluğu getirilmiştir (Madde 75).

Şuanda geçerli olan 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası kapsamında ise bağışlar, partilerin gelirleri kısmında, (İ) bendinde düzenlenmiştir. Yasanın ilk halinde 1961'de olduğu gibi kamu kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatiflerin siyasi partilere bağış yapması yasaklanmıştır. Ancak daha sonra SPY'de 4445 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle bu kurum, sendika, vakıf ve derneklerin bağış yapması serbest bırakılmıştır. Siyasi partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamayacak kurum ve kuruluşlarsa 66.maddenin birinci fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir:

- Genel ve katma bütçeli dairelerle, muhtarlıklar ve kamu iktisadi teşebbüsleri
- Özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar,
- Kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu fıkroda adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler.

Siyasi partilere bağış yapması yasak olmayan gerçek veya tüzel kişilerin, aynı yıl içerisinde bir siyasi partiye yapacağı ayni veya nakdi bağış miktarının üst sınırı ise iki milyar lira olarak belirlenmiştir. Fakat, ek altınca maddeye göre, SPY'de yer alan bağış ve cezalarla ilgili parasal değerler her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, o yıl için 4.11.1961 tarih ve 213 Sayılı Vergi Usul Yasası hükümlerine göre belirlenen ve duyurulan yeniden değerlendirme oranında artırılabacaktır. Böylece, zaman içinde enflasyon nedeniyle önemini yitiren parasal üst sınırların bir anlam ifade etmesi sağlanacaktır. (TESEV,1996) Siyasi partilere yapılan bağışın kime ait olduğunun, partice verilen makbuzda belirtilmesi gerekmektedir. Aksi halde yapılacak bağışlar, kabul edilemez.(Madde 66/2)

1961'de olduğu gibi 1982 yasa gereğince de siyasi partilerin, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden bağış ve yardım kabul etmeleri yasaktır.

Partilere yapılan bağış miktarları, mali denetim ve yaptırımlar

Bağış miktarları

Türkiye’de siyasi partilere yapılan devlet yardımı miktarları çok fazla olmakla beraber, partilere gelir kaynağı olarak bağış yolu da açılmıştır. Yasal olarak partilerin seçim giderlerini sınırlayan bir düzenlemenin olmaması, partileri bu alanda serbest bırakmakta, maliyetlerini artıran partilerin, kaynaklarını özel kişi ve kurumlardan sağlamalarının yolu açılmaktadır. Nitekim ülkemizde, siyasi partilerin özellikle seçim dönemlerinde kamu ve özel kesime ait araç ve hizmetleri bedelsiz olarak kullanmaları son derece yaygındır (Gençkaya,2000,s:25). Bu tür karşılıksız yardımların bedelini ise iktidara geldikten sonra ödeme yükümlülüğü altına giren siyasi partiler, halkın talep ve isteklerini göz ardı etmektedirler. Siyasi partileri, bağış yapan kişi ya da kuruma borçlu duruma düşürmeyecek düzenleme, yapılacak bağış sınırının uygulanabilir düzeyde kısıtlanması ve bu konudaki denetimin tam yapılmasıdır. Halbuki, ülkemizde partilere yapılan bağış miktarları çok yüksek seviyelere ulaşmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin yaptığı denetimler de en nihayetinde, partilerin tuttuğu hesap ve gösterdikleri raporlara dayanılarak yapılmaktadır. Bu durumda, partilere kimlerin bağış yaptığı, ne miktarda bağış yapıldığı ve bu bağışın nereye harcandığı konusunda sağlıklı bir denetim söz konusu değildir. Caydırıcı bir yaptırım öngörülmeven böyle durumlarda ise, partiler yasadışı para alma konusunda adeta yarışa girmektedirler. Siyasi alanda halkın güveninin kazanılması, partilerin tabandan kopup, bazı çıkar gruplarının ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalarının önlenmesi için, bağış sahiplerinin isimlerinin açıklanması özendirilmelidir. Büyük miktarda bağış yapanlardan vergi indirim gibi uygulamalar bu konuda önerilen görüşler arasındadır (Gençkaya,2000,s:27).

Partilerin, bağış yapanlara karşı belli bir yükümlülük altına girmesini engelleyecek sistem, yapılacak bağış sınırının belli olmasıdır. Oysa,Türkiye’de yasada belirtilen sınıra uyulmadığı, bu sınırın çok çok üzerinde bağışlar yapıldığı bilinmektedir. Zaten, yasada belirlenen bağış miktarının, uyulmayacağı aşık bir sınır olması da partileri yasadışı para almaya itmektedir. Yasal olarak uyulması istenen sınırın, parti ihtiyaçlarına cevap verecek miktarda olması gerekmektedir. Gençkaya’nın 1983-1997 yıllarını içeren

çalışmasına bakarak, partilerin toplam gelirlerini ve bağış miktarlarını tablo yardımıyla inceleyebiliriz.

TABLO IV: ANAVATAN PARTİSİ

YIL	BAĞIŞ MİKTARI	TOPLAM GELİR
1983	214,368,362,00	343,076,785,50
1984	243,454,211,00	697,868,466,49
1985	5,430,117,00	1,097,025,912,62
1986	891,933,784,00	2,310,842,722,00
1987	3,793,107,118,00	9,291,987,402,00
1988	2,024,124,848,00	10,108,747,599,00
1989	1,028,150,170,00	17,918,005,467,00
1990	5,561,819,958,00	21,601,863,059,00
1991	15,861,124,338,00	71,469,612,021,00
1992	4,191,500,000,00	26,434,858,579,00
1993	1,147,500,000,00	51,929,991,920,00
1994	7,878,590,000,00	197,808,809,029,00
1995	6,250,000,000,00	560,746,270,189,00
1996		462,145,688,318,00

TABLO V: CUMHURİYET HALK PARTİSİ

YIL	BAĞIŞ MİKTARI	TOPLAM GELİR
1992	1,156,020,000,00	1,905,670,000,00
1993	9,855,000,00	24,439,949,000,00
1994	12,620,000,00	94,886,805,531,00
1995	² 26,638,498,148,00	613,084,337,989,00
1996	26,037,766,000,00	538,950,321,674,00
1997	3,665,748,542,00	643,621,010,360,00

TABLO VI:DOĞRU YOL PARTİSİ

YIL	BAĞIŞ MİKTARI	TOPLAM GELİR
1983	8,400,000,00	12,000,000,00
1984	60,120,878,00	77,228,472,00
1985	116,933,076,00	142,916,150,00
1986	651,463,855,00	678,030,332,00
1987	1,849,951,587,00	2,386,791,460,00
1988	1,296,585,265,00	1,548,690,398,00
1989	2,643,245,808,00	2,826,739,565,00
1990	807,850,000,00	2,703,082,059,00
1991	7,555,000,000,00	35,141,166,008,00
1992	375,000,000,00	32,312,669,706,00
1993		87,574,735,120,00
1994		360,210,472,835,00
1995	54,950,000,000,00	986,970,319,598,00
1996		405,720,738,191,00
1997		988,403,427,026,00

TABLO VII:MİLLİYETÇİ ÇALIŞMA PARTİSİ-MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

YIL	BAĞIŞ MİKTARI	TOPLAM GELİR
1983		939,500,00
1984		2,302,651,32
1985		3,989,445,00
1986		11,620,017,00
1987		51,179,426,00
1988		31,808,587,00
1989	15,365,000,00	221,482,155,00
1990	287,063,589,00	380,337,579,00

1991	642,242,663,00	790,045,263,00
1992	146,666,500,00	8,381,353,710,00
1993	9,113,044,000,00	32,194,943,305,00
1994	1,577,670,000,00	67,745,730,810,00
1995	1,820,600,000,00	206,374,436,893,00
1996	1,358,444,100,00	214,254,888,231,00
1997	636,900,000,00	267,832,434,736,00

Kaynak: (Gençkaya,TBMM'nde temsil edilen ve devlet yardımı alan siyasi partilerin merkez örgütleri kesin hesapları 1983-1997 –TL- tablo IV,V,VI,VII)

Not: *Partilerin bağış miktarlarının incelendiği bu tablolara, bugün siyasi partilerin sitelerinden ya da herhangi bir devlet kurumundan ulaşılamadığı için son 11 yıllık değişim ve günümüzde alınan bağış miktarları eklenememiştir.*

Tablolarda görüldüğü gibi bağış miktarları toplam gelirler içinde, Hazine yardımları kadar olmasa da önemli bir paya sahiptir. Gençkaya'nın değerlendirmesi ile parti toplam gelirleri içindeki bağış oranları şöyledir: ANAP,%20,CHP,%14,DYP,%22 ve MÇP-MHP için de ortalama %24'tür.Hatırlatmak gerekirse, bu miktarlara, partilerin beyan ettikleri raporlardan ulaşılmıştır. Bu nedenle, esasında bu miktarların daha yukarılarda olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla da bağış gelirleri, parti toplam gelirleri içinde %20'lerden daha fazla orana sahiptir.

Siyasetle yakından ilgilenmiş olan Mehmet Dülger'in siyasetin özel finansmanı hakkında söyledikleri de bağış miktarlarının sınırlandırılması yönündedir. Dülger'e göre; şirketler, sendikalar, meslek ve menfaat grupları gibi kaynaklardan sağlanan bağış ve yardımlar, belirli bir tavan getirilmediği takdirde, siyaset ve siyasetçiye bünye değiştirtmekte ve sonunda, önceliği halkın yerine, imkan sahiplerinin istekleri almaktadır (Dülger,1997,s:318). Ülkemizdeki yaygın kaniya bakarak da siyasette özel finans kaynaklarının etkili olduğunu görebiliriz. Halkın gözünde siyaset; sadece parası ve geniş çevresi olan kesimlerin yapması gereken bir 'meslektir'. Hem bu yaygın kaniyi yok etmek hem de gerçek alanda siyasete yasadışı para girişini en aza indirmek için; partilerin seçim harcamalarının sınırlandırılması ve mali denetimlerinin çok sıkı

yapılması gereklidir.

Seçim harcamalarının sınırlandırılması, partilerin mali denetimi

Çalışmamızın konusunu oluşturan siyasetin finansmanı, asıl olarak partilerin yapmak zorunda oldukları harcamalardan kaynaklanmaktadır. Bu harcamalar, partinin günlük faaliyetlerinin yerine getirilmesini içerdiği gibi seçim döneminde yapılan olağandışı giderleri de kapsamaktadır. Seçim dönemleri dışındaki parti faaliyetleri, yapılan Hazine yardımları veya bağışlarla rahatça karşılanabilmektedir. Fakat, seçim dönemlerinde yapılacak harcamalar, siyasi reklam ve propaganda yarışına dönüşünce, mevcut kaynaklar yetersiz hale gelmektedir.

Bu dönemlerde, ne kadar reklam yapılırsa o kadar iktidar şansının artacağı düşüncesi ile en çok harcama yapan siyasi partiye iktidar gözü ile bakılmaktadır. Dolayısıyla, kendisi için gerekli politikaların yürütülmesini isteyen ekonomik güç merkezleri de desteklediği partiye yapacağı mali yardıma sınır koymamaktadır.

Siyasi partileri, özel kesimlerden yardım almak için zorlayan bu sistemde, aksayan yön, seçim harcamalarına bir sınır getirilmemiş olmasıdır. Yapılacak masraflarda serbest olan partiler de her türlü gelir kaynağına açık hale gelmektedir. Batı demokrasilerinde özellikle de Fransa'da uygulanan sistem, bu konuda getirilebilecek uygun yöntemler arasındadır. Fransa'da, seçime katılacak adaylar, seçim bölgelerindeki kayıtlı seçmen sayısının iki mislinden fazla afiş bastıramazlar. Ayrıca adayların seçmen başına harcayacakları miktar da belirtilmiştir. Bu miktardan fazla harcama yaptığı saptanan adayın, seçilse bile bu hakkı iptal edilmektedir. Bu kadar büyük bir yaptırımla karşı karşıya kalmak istemeyen adaylar da tabii ki seçim harcama sınırına riayet etmek durumunda kalmaktadır. Böylece, her aday belirli büyüklükte reklam ve propaganda faaliyetini sürdürmekte, siyasi rekabette şanslar eşitlenmiş olmaktadır.

Siyasi Partiler Yasa'sının yedinci maddesinin de belirttiği gibi, siyasi partilerin giderleri, amaçlarına aykırı olamaz. Yani, partiler harcamalarını, Siyasi Partiler

Hukuku'na uygun olarak yapmalıdırlar (Özcan-Yanık,2007,s:104). Alınan bağışların yasal sınıra uyması, parti gelirlerinin yalnızca parti ihtiyaçlarında kullanılması bu kapsam dahilindedir. Siyasi partilerin mali denetimi, kanunda belirtilen yetmiş dördüncü madde gereği, Anayasa Mahkemesi'nce yapılır.'Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin Kanuni uygunluğunu denetler (SPY,m.74). Anayasa Mahkemesi bu denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir (m.75). Kuşkusuz bu denetimler, partiler için caydırıcı bir niteliğe sahip olmalıdır. Bunun içinse, yapılan denetimlerin süreklilik göstermesi, sağlıklı yapılması ve yaptırımların istisnasız uygulanması gerekmektedir. Halbuki Türkiye'de yapılan denetimler ancak 1983 sonrasında düzenlilik kazanmıştır (Gençkaya, 2002).

Anayasa Mahkemesi bu denetimi yerine getirirken, Sayıştay'dan yardım talep edebilir. Bu konuda, denetimin tamamıyla Sayıştay'a verilmesi önerilmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre siyasi partilerin gelir ve giderlerinin düzenlenmesinde yasal olarak bir eksiklik bulunmamakta, sorunların denetim eksikliği ya da yetersizliğinden kaynaklandığı görüşü vurgulanmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin yapısal oluşumu itibariyle bu denetimi sağlıklı ve etkin olarak yapabilecek şekilde teşkilatlandırılmadığı ifade edilmektedir (Teziç-Yüzbaşıoğlu,2001).

Siyasi partilerin mali denetimlerinin düzenli olarak yapılıp, gelir ve giderlerinin kamuya açık hale getirilmesi, kaynakların ve harcamaların yasal sınırlar dahilinde olması toplumsal güven ortamını yaratması açısından da son derece önemlidir. Siyasi hayata katılım oranının artması, toplumda demokrasiye ilişkin düşüncelerin berraklık kazanması için bu konuya gereken önem verilmelidir. Ülkemizde de gerekli düzenlemelerin yapılması ve yaptırımların uygulanması sağlanmalıdır.

Öneriler

--Bağış üst sınırı, ekonomik güç odaklarının ve siyasi partilerin pratikte uyabilecekleri

şekilde yasal olarak yeniden belirlenmeli,

--Siyasi partilere kimlerin, ne kadar bağış yaptığı kamuya açık hale getirilmeli,

--Özellikle belli miktarın üzerinde bağış yapanlardan, vergi indrimi gibi uygulamalara gidilerek, bağış yapanın kimliğinin açıklanması teşvik edilmeli,

--Seçim harcamalarına sınır getirilerek, siyasi partilerin özel kişi ve kurumlardan daha fazla yardım almaya çalışması önlenmelidir.

Siyasi sistemlerin sürekliliği ve sağlıklı işlemesi açısından hayati öneme sahip olduğunu gördüğümüz parti gelirleri, alınan bağışlar açısından da özel olarak incelenmeli ve toplumca meşruluğu kabul edilen bir şekilde yasal olarak düzenlenmelidir. Bu düzenleme de gerçek hayatta karşılığını bulacak çözüm yolları getirmelidir.

Modern kitle iletişim araçlarıyla, gittikçe daha çok standartlaşan, birbirine benzeyen toplumsal bakış açılarını ve ihtiyaçları karşılamak için, siyasi partiler de sürekliliği olmayan popülist politikalar yürütme çabası içine girmektedirler. Bu sayede daha genel sorunlar üzerinden siyaset yapmakta, daha geniş kitlelere seslenerek, her katmanı içeren programlar belirlemektedirler. Böyle bir sistemde iktidar olmanın tek yolu da bu geniş kitlelere sesini duyurabilmekten geçmektedir. Oysa, basın ve medya giderleri; ulaşım, reklam ve propaganda giderlerini neredeyse aşmaktadır. Siyasi partileri, özel kesimden finansman bulmaya iten sebep de burada yatmaktadır. Piyasa ekonomisinin geçerli olduğunu düşünürsek, siyasi partiler de 'kazan-kazan' politikasıyla hareket etmekte, iktidar olduklarında kendilerinden çeşitli yardımlar bekleyen ekonomik güç odaklarıyla bu finansman açığını kapatmaktadır. Özellikle müteahhitlerin bu alandaki etkinliği, yakından bilinmektedir.

Hem siyasi alanın, hem toplumsal güven ve inancın tahrip edilmemesi, siyasi partilerin bu konudaki hassasiyetine muhtaçtır. Fakat, partileri buna zorlayan bir sistem ve yasal boşluk varsa da en başta bunun düzenlenmesi gerekir. Bu nedenle Türk siyasal hayatı açısından konuya yaklaşacak olursak, yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, gerekli düzenlemelerin yapılması, siyasi partilerin konuya duyarlı hale getirilmesi ve toplumda inancın yerleştirilmesi gerekmektedir.

8. ÜYELİK AİDATLARI

Siyasi partilerin ilk ortaya çıktığı dönemlerde ve de özellikle sınıfsal mücadeleye dayanan partilerde, üyelik aidatları önemli bir gelir kaynağıydı. Nitekim, partilerin toplumsal farklılaşmaları içeren, demokrasinin temellendirilmesi için gerekli kurumlar olduğunu düşünürsek, parti üyelerinin maddi olarak faaliyetlere katılması kaçınılmazdır. Ancak bu şekilde, üyeler kendilerini partiyle özdeşleştirebiliyor ve parti yönetiminde, alınacak kararlarda söz sahibi olabiliyor.

Düzenli olarak toplanan üyelik aidatları, parti içi demokrasinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Lider otoritesinin kırılması, muhalif fikirlerin parti içinde beslenmesi, üyelerin düşüncelerini rahatça açıklayabilmeleri, kuşkusuz partinin gelir kaynaklarına katkı sağlamalarıyla yakından ilgilidir.

Ülkemizde üyelik aidatlarının düzenleniş biçimi

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 61.maddesinin (a) bendinde *parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ve üyelik aidatı*, parti gelirleri kapsamında düzenlenmiştir. Üyelerden alınacak giriş ve üyelik aidatının alt ve üst sınırlarının düzenlenmesi, parti tüzüğüne bırakılmıştır. Üyelerin partiye girerken kabul etmek zorunda oldukları aidatı ödememeleri durumunda, söz konusu parti üyesi hakkında, partiden geçici ya da kesin olarak çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz (m.62/4). Böyle bir durumda uygulanacak yasaklamalar da parti tüzüğüne bırakılmıştır.

Yasada, parti üyelik aidatının ödenmesine dair zorunluluk getirilmişse de Türkiye'de partilerin üyelik aidatlarını toplamadığı, ödenmeyen üyelik aidatları için herhangi bir yaptırım uygulamadığı bilinmektedir. Bu duruma yol açan temel sebep, her yıl düzenli olarak yapılan, yüksek miktardaki Hazine yardımlarının varlığıdır. Devletten yardım alan partiler, giderlerinin büyük ve önemli bir kısmını bu sayede karşılamakta, kaynak arayışında üyelik aidatlarına gerek görmemektedir. Nitekim, Gençkaya'ya göre

de Hazine yardımı konusunda 'devleşen' siyasi partilerimiz; parti içi demokrasinin en önemli kıstası olan üye aidatlarında 'cüceleşmişlerdir' (Gençkaya,2002).

Ülkemizdeki parti gelirleri içerisinde üyelik aidatı oranları

Parti içi demokrasinin ve dolayısıyla toplumsal siyasi yaşamda demokratik anlayışın temel kıstaslarından olan üyelik aidatlarının ülkemizde gereken önemi ve hassasiyeti görmediğini yukarıda belirttik. Şimdi, Gençkaya'nın 1983-1997 yılları arasında yaptığı çalışmanın sonuçlarına bakarak, parti gelirleri içinde üyelik aidatlarının ne kadarlık paya sahip olduğunu inceleyelim;

TABLO VIII:Parti il ve toplam net gelirleri içindeki üyelik aidatı oranları(1983-1997)

Parti	Parti il geliri	Parti toplam net geliri
DSP	% 19	%9
CHP	%12	%4
DYP	%2	Binde 6
ANAP	%2	%1
MÇP-MHP	%11	%4

Kaynak: (Gençkaya, 2002)

Tablodan da görüldüğü gibi, ülkemizdeki kökleşmiş diyebileceğimiz partilerde üyelik aidatları toplam gelirler içinde çok düşük bir paya sahiptir. Bugünkü durum da aynı tabloyu göstermektedir. Üyelik aidatlarının partiler tarafından önemsenmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması demokratikleşme açısından büyük önem taşımaktadır.

Öneriler

- Siyasi partilerin ortaya çıkış amaçlarını ve onların sağlıklı bir şekilde sürekliliğini sağlayacak olan üyelik aidatlarının, düzenli ve sürekli olarak toplanması sağlanmalı,
- Parti üyelerinin gelir oranlarına göre belirlenecek aidatların üyelerce ödenmesinin

kolaylaştırılması için önlemler alınmalı,

--Yasal olarak da aidatını ödemeyen üyelere veya aidatları toplamada özen göstermeyen partilere caydırıcı yaptırım öngörülmelidir.

8. GENEL DEĞERLENDİRME

Siyasi partilerin, gelir-gider ve bununla bağlantılı diğer unsurlarda yaşadıkları sorunlara ve ülke genelinde süregelen yapısal duruma bakıldığında özetle şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır:

--Siyasi partilere yapılan Hazine yardımları için konan %10'luk ülke barajının yüksek olması sebebiyle, yardımın hep aynı ve büyük partilere yapılması,

--Milletvekilliği genel seçimlerinde %7'nin altında oy alan partilere yardım yapılmaması sebebiyle, yardımların, eşit rekabet ortamını yaratmak yerine, partiler arası eşitsizliği yaratması,

-- Hazine yardımlarının her yıl düzenli olarak yapılması ve yardım miktarının parti toplam gelirlerinin %90'ına yakınına oluşturması sebebiyle, partilerin özgün programlar üretememesi, toplumdan uzaklaşarak, kamu kurumu gibi çalışmaları,

--Partilere yapılacak Hazine yardımının ölçüt ve sınırının her iktidar tarafından değiştirilmesi, yardım ölçütlerinin kökleşmemesi,

--Siyasi partiler yasasında partilere yapılacak bağış üst sınırının, gerçek ihtiyaçları karşılayacak miktardan uzak oluşu, partilerin yasayı kolaylıkla gözardı etmeleri,

--Seçim harcamalarına yasal olarak sınır getirilmemesi sebebiyle, partilerin en kapsamlı reklamı yapabilmeleri için, bağış alma konusunda yarışa girmeleri,

--Ekonomik güç odaklarından, aşırı miktarda bağış kabul eden partilerin, iktidara geldiklerinde, bu güç odaklarına uygun politika üretmeleri, halktan uzaklaşmaları,

--Siyasi partilere belli miktarın üstünde bağış yapanların kimliklerinin açıklanması için yasal olarak teşvik unsurunun bulunmaması,

--Bağış sahiplerinin açıklanmaması sebebiyle, siyasetin şeffaflıktan uzaklaşması ve toplumda siyasi hayata karşı olumsuz düşüncenin yerleşmesi,

--Parti içi demokrasinin ön şartı olan üyelik aidatlarının toplanmasında özensiz

davranılması,

--Üyelik aidatlarının toplanmaması sonucu parti içi yapıda lider otoritesinin etkili olması, parti içi muhalefete izin verilmemesi,

--Üyelerin partiden ihracına ya da disiplin cezası almasına yönelik durumların, yasal sınırının kesin olarak belirlenmemiş olması,

--Üyelik aidatlarının toplanmasında yasanın öngördüğü şekilde davranmayan partilere, herhangi bir yaptırım uygulanmaması,

--Tüm gelir kaynaklarında, siyasi partilerin Anayasa Mahkemesi'ne gönderdikleri raporların gerçeği yansıtmaması, denetimin sağlıklı yapılması,

--Mali denetimin bir sonuç vermemesi sonucu bu alanda partilerin de herhangi bir düzenlemeye gitmemesi,

--Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda yetersiz kalması,

--Mali denetim konusundaki eksiklikler sebebiyle, parti içi demokrasi, parti örgütlenmesi ve diğer konularda siyasi partilerin keyfi davranması ve toplumda meydana gelen siyasi hayatın yozlaşmasının önüne geçilememesi gibi, ülkemizde siyasetin finansmanı konusunda temel sorunlar bulunmaktadır.

Peki, "siyasetin finansmanı konusundaki temel sorunlar karşısında neler yapılmalı, çözüm önerileri neler olmalı" diye bakıldığında ise özetle şunları söylemek mümkündür:

--Siyasi partilere yapılan Hazine yardımları için gerekli %10'luk oy barajı, halkın temsil oranını artıracak şekilde %3 veya %5 seviyelerine indirilmeli,

--Yapılan Hazine yardımlarının, partilerin kuruluş amaçlarına ters hareket etmelerine sebep olan, onların birer kamu kurumu gibi çalışmalarına yol açan miktarında indirimle gidilmeli, yardımlar parti toplam gelirlerini aşmayacak şekilde düzenlenmeli,

--Partilerin özel ve tüzel kişi ya da kurumlardan aldıkları bağış miktarının üst sınırı, uyulabilecek şekilde yasal olarak düzenlenmeli,

--Bağış yapanların kimliklerinin açıklanmasının teşvik edilmesi amacıyla bağışçıların vergi matrahlarının düşürülmesi gibi düzenlemeler getirilmeli,

--Hem bağış yapanların kimliklerinin açıklanması, hem Hazine yardımlarının nereye harcandığının açık hale getirilmesiyle siyasetin daha şeffaf olması sağlanmalı,

- Yapılan yasadışı bağışları engellemek için, seçim harcamalarına üst sınır getirilmeli, böylece partilerin ve adayların eşit şartlarda yarışması sağlanmalı,
- Üyelik aidatlarının toplanmasının sağlanması için, üyelerin ödeyebilecekleri şekilde gelir gruplarına göre fiyatlandırma yapılmalı,
- Üye aidat gelirlerinin, toplam parti gelirlerinin belli bir sınırını oluşturması zorunluluğu getirilmeli,
- Parti içi muhalefetin sağlanması adına, üyelik hakları güvence altına alınmalı,
- Üye aidat gelirlerinin toplanması konusunda bir çaba sarfemeyen partilere, mali denetim sonrası bir yaptırım öngörülmesi,
- Siyasi hayattaki yozlaşmayı önlemenin yolu sağlıklı bir denetimden geçmektedir. Partilerin gelir kaynaklarını nasıl elde ettikleri, bu gelirleri parti çalışmaları için harcıyıp harcamadıkları konusunda düzenli bir mali denetimin varlığı sağlanmalı,
- Düzenli ve sıkı şekilde yapılan bu denetimler sonucunda, yasa ihlali yapan partilere ciddi yaptırımlar uygulanmalı ve demokrasinin kurumsallaşması sağlanmalı,
- Mali denetim konusunda tam donanımlı olmayan Anayasa Mahkemesi yerine, Sayıştay'ın bu konuda görevlendirilmesi için gerekli düzenleme yapılmalıdır.

Siyasetin finansmanı gibi önemli fakat üzerinde pek durulmayan bir konuda yapılması gerekenler, sadece gelir ve gider kaynaklarının yasal olarak düzenlenmesi değil, sistemin toplum içinde meşruiyetini sağlamak, halkın ve siyasi önderlerin bilinçlendirilmesini hedeflemek, her konuda şeffaflığın, açıklığın sağlanmasını teşvik etmek gibi geniş bir alana yayılmaktadır.

KAYNAKÇA

Ali Yaşar Sarıbay (2001), Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler, Alfa Yayınları

Arslan Erkan (2008), "Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları", Bütçe Dünyası Dergisi Cilt 3/Sayı 28/Kış 2008

Erdoğan Teziç (1996), Anayasa Hukuku, 3.Baskı, İstanbul, Beta Yayınları

Erdoğan Teziç, Necmi Yüzbaşıoğlu (2001), Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanununa İlişkin Görüşler, TÜGİAD

Gökhan Çapoğlu (1997), Türkiye’de Siyasi Parti Yapılanması, Yeni Türkiye Dergisi 1997/13

Nahit Yüksel, (1994), Siyasetin Can Simidi:Partilere Hazine Yardımı, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE,

Mesut Aydın (2005), Türkiye’de Siyasal Partilere Devlet Yardımı

Mehmet Dülger (1997), Siyasetin Finansman Kaynakları, Yeni Türkiye Dergisi 1997/13

Murat Yanık, Hüseyin Özcan (2007), Siyasi Partiler Hukuku, İstanbul, Der Yayınları

Mustafa Koçak (2002), Siyasal Partiler ve Türkiye’de Parti Yasakları, Ankara, Turhan Kitabevi

Özdemir Özok, ”Siyasal Partiler ve Demokrasi”konulu panelde yaptığı konuşma http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/050526_siyasal_partiler_ve_demokrasi.aspx 21.04.2008.

Ömer Faruk Gençkaya (2000), “Siyasetin Finansmanında Kaçak Alanlar;Şeffaflık ve Denetim” (<http://www.bilkent.edu.tr/~genckaya/GORUS.pdf>)

Ömer Faruk Gençkaya (2002), Devletleşen Partiler, Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları, Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı

TESEV (1998-2000), Siyasi Partilerde Reform, İstanbul

Jean Meynaud (1975), Politika'da Baskı Grupları, Çev:Samih Tiryakiođlu, İstanbul, Varlık Yayınevi

Verda Pars (2005), Türkiye'de Siyasal Partileşme, Örgütlenme ve İdeolojiler (1950-1960) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul